

Examen HAVO 2027

Voorbeeldexamen “Kunst verandert!”

tekenen, handvaardigheid, textiele vormgeving

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 15 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 32 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring, uitleg of berekening gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring, uitleg of berekening ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Op afbeelding 1 zie je het schilderij *De aardappeleters* (1885) van Vincent van Gogh. Dit werk maakte hij in de periode dat hij op het platteland in Noord-Brabant woonde. Afbeelding 1a en 1b tonen enkele details.

Van Gogh probeerde in dit werk de sfeer van het boerenleven te verbeelden. Hij schilderde de mensen niet precies naar de werkelijkheid, maar benadrukte het zware, armoedige bestaan.

Bekijk afbeelding 1 en de details 1a en 1b.

- 3p **1** Noem drie aspecten van de voorstelling die het zware, armoedige bestaan benadrukken.

Bekijk afbeelding 1 en de details 1a en 1b.

Van Gogh wilde met dit schilderij bewijzen dat hij een goede schilder was. Zo wilde hij laten zien dat hij figuren rond een tafel kon schilderen en ook de weergave van licht beheerste. Toch verwachtte Van Gogh dat hij mogelijk kritiek zou krijgen van het publiek en van sommige van zijn collega-schilders. In een brief aan zijn broer en tevens kunsthandelaar Theo schreef hij dat men in Parijs het schilderij vast “lelijk” of “knoeiwerk” zou vinden.

- 2p **2** Beschrijf twee aspecten van de vormgeving die in die tijd aanleiding moeten hebben gegeven voor een dergelijke kritiek als “lelijk” en/of “knoeiwerk”.

Bekijk afbeelding 1.

Van Gogh leefde mee met de mensen die hij schilderde. Hij wilde dat je als beschouwer nauw betrokken werd bij de figuren aan tafel.

- 2p **3** Beschrijf twee manieren waarop Van Gogh probeert de beschouwer nauw te betrekken bij de figuren aan tafel.

In een brief aan zijn broer schreef Van Gogh dat hij een “echt boerenschilderij” wilde maken. Zijn bedoeling was “dat men [het publiek] de gedachte krijgde dat die luidjes die bij hun lampje hun aardappels eten, met die handen die zij in den schotel steken zelf de aarde hebben omgespit en het spreekt dus van HANDENARBEID en [...] dat zij hun eten zoo eerlijk verdiend hebben”.

Van Gogh was van plan *De aardappeleters* in Parijs tentoon te stellen. Hij wilde met dit werk het publiek laten nadenken over het leven van de boeren, in plaats van over kunst. Met dat idee keerde hij zich tegen de “geparfumeerde” schilderijen van collega-kunstenaars uit zijn tijd die net als hij het boerenleven schilderden. Op afbeelding 2 zie je een voorbeeld van zo’n “geparfumeerd” schilderij (Léon Augustin Lhermitte, *De middagmaaltijd*, 1850).

Bekijk afbeelding 1 en 2.

- 2p **4** Leg uit wat Van Gogh bedoelde met “geparfumeerde” schilderijen van het boerenleven uit zijn tijd. Beschrijf vervolgens wat zijn “boerenschilderij” inhoudelijk zo anders maakte.

Het boerenleven is ook onderwerp van de voorstelling op afbeelding 3. Het is een werk van de Mexicaanse schilder Diego Rivera (1886-1957). Hij maakte tussen 1930 en 1950 in opdracht van de regering een serie muurschilderingen voor het Nationaal Paleis van Mexico. Afbeelding 3a en 3b tonen enkele details.

Rivera geeft in één muurschildering de volledige teelt, oogst en verwerking van mais weer, zoals die werden uitgevoerd door de Huastekse beschaving (oorspronkelijke bewoners van Mexico van voor de Spaanse overheersing). Mais was een heilig gewas. Je ziet ‘de god van de mais’ links op de voorstelling.

Bekijk afbeelding 3 en de details 3a en 3b.

Rivera verbindt in deze muurschildering de verschillende fases van de teelt, de latere oogst en de uiteindelijke verwerking van de mais tot een samenhangend beeldverhaal.

- 3p **5** Beschrijf de manier waarop Rivera de drie verschillende fases verbindt tot één samenhangend beeldverhaal. Begin met de achtergrond.

Rivera voerde zijn muurschilderingen uit in frescotechniek. Het schilderen in natte kalk is een uitdagende techniek vergeleken met schilderen op een droge ondergrond.

- 1p **6** Leg uit wat de frescotechniek zo uitdagend maakt.

figuur 1

Op figuur 1 zie je het nationale paleis van Mexico in Mexico-Stad, met links de muurschildering van afbeelding 3. De muurschilderingen van Rivera waren bedoeld om thema's uit de nationale geschiedenis onder de aandacht te brengen, zoals de teelt van maïs. Maïs is een gewas dat een lange historie kent in Mexico.

Bekijk afbeelding 3, 3a, 3b en figuur 1.

Deze muurschildering van Rivera in het paleis is te zien als een soort reclame voor Mexico.

- 2p **7** Leg zowel aan de hand van de voorstelling als de locatie uit dat de muurschildering te zien is als een soort reclame voor Mexico.

Na de Mexicaanse Revolutie (1910-1917) raakte Rivera geïnspireerd door socialistische denkbeelden. Die beïnvloedden zijn werk. Zijn muurschilderingen, zoals die op afbeelding 4, maakten niet alleen reclame voor Mexico maar zijn ook te zien als propaganda voor een socialistische samenleving.

- 2p **8** Leg uit dat het werk op afbeelding 4 te zien is als propaganda voor een socialistische samenleving.

De laatste jaren keren grote schilderijen zoals die van Diego Rivera vaker terug in de kunst, onder meer op de internationale kunsttentoonstelling 'documenta fifteen' in Kassel. Deze tentoonstelling in 2022 werd voor het eerst samengesteld door een groep kunstenaars uit Indonesië: Ruangrupa. Zij gaven de tentoonstelling het thema 'Lumbung' – een verwijzing naar het delen van de rijstooft – en nodigden andere kunstenaarscollectieven uit om een bijdrage te leveren, zoals Taring Padi.

Taring Padi is een Indonesisch collectief van makers dat in 1998 werd opgericht. Ze willen geen "kunst om de kunst" maken, maar vragen met hun kunst aandacht voor politieke en maatschappelijke onderwerpen.

Op afbeelding 4 zie je *De kunst van het ontmaskeren van tirannie*, een schildering op doek van Taring Padi uit 2011. Uit de voorstelling blijkt de kracht van de gemeenschappelijke strijd (tegen onderdrukking).

- 3p **9** Geef drie aspecten van de voorstelling op afbeelding 4 die verwijzen naar de kracht van de gemeenschappelijke strijd.

Op afbeelding 5 zie je een ander werk van Taring Padi: *Sta op voor de zelfvoorziening van voedsel*. Het werk is omringd door poppen en andere figuren van karton. Tijdens de 'documenta fifteen' in Kassel werden door vrijwilligers meer dan 700 van dergelijke kartonnen figuren en symbolen op stokken gemaakt. Ze werden meegedragen in optochten en/of tentoongesteld te midden van andere werken van het collectief.

Taring Padi zet eenvoudige materialen en technieken in om daarmee deelname van het publiek te stimuleren.

- 1p **10** Leg uit waarom deze materialen en technieken de deelname van het publiek zal vergroten.

De projecten van Taring Padi komen tot stand in samenwerking met verschillende makers en vrijwilligers die sympathie hebben voor hun ideeën. Van niemand wordt de naam bekendgemaakt. De werkwijze van Taring Padi (werken als collectief) is te zien als een bewuste reactie op het traditionele (westerse) idee van het kunstenaarschap: de kunstenaar als genie.

- 2p **11** Leg uit in welk opzicht het collectieve kunstenaarschap van Taring Padi te zien is als een reactie op en/of verzet tegen de traditionele (westerse) visie op het kunstenaarschap. Betrek die traditionele (westerse) visie op het kunstenaarschap in je antwoord.

Op uitnodiging van de Oude Kerk in Amsterdam doet de Nederlandse kunstenaar Jeanne van Heeswijk (1965) samen met anderen onderzoek naar en binnen de gemeenschap van het Wallengebied in Amsterdam. Het Wallengebied in Amsterdam – ook wel de rosse buurt of het ‘red light district’ genoemd – staat bekend om de raamprostitutie en drugsproblematiek. De laatste decennia wordt deze buurt overspoeld door grote groepen toeristen. Dit leidde tot overlast voor de bewoners: die voelden zich niet meer thuis in hun eigen buurt.

Het onderzoek leidde in 2023 tot het project *It's OK... commoning uncertainties* (Het is oké... het gemeenschappelijk maken van onzekerheden). Meer dan honderd inwoners, makers, denkers en activisten namen deel aan verschillende groepsgesprekken en andere activiteiten. Zij bogen zich over de vraag hoe gemeenschapszin en diverse vormen van collectiviteit in de Amsterdamse binnenstad kunnen bijdragen aan een leefbaarder en weerbaarder sociaal netwerk.

Op afbeelding 6 en 7 zie je de kapel die voor dit project in de Oude Kerk gebouwd werd. Hier vonden onder andere de groepsgesprekken plaats. De kapel is een ontwerp van Viola Renate.

Bekijk afbeelding 6 en 7.

De houten kapel is geen gangbare kapel, zoals de gewijde (zij)ruimtes die te vinden zijn in kerken. Toch doet het ontwerp van Renate wel denken aan een kapel en komt ook de functie ervan overeen met die van een traditionele kapel.

3p 12 Leg

- met twee voorbeelden uit waarom het ontwerp doet denken aan een kapel, en
- met één voorbeeld uit dat de functie van de kapel op afbeelding 6 en 7 overeenkomt met die van een traditionele kapel.

Bekijk afbeelding 5 tot en met 7.

Taring Padi en het onderzoekscollectief van Jeanne van Heeswijk betrekken het publiek actief bij hun (kunst)projecten. In hun kunst wordt gestreefd naar een betere wereld, zoals het streven naar meer openheid, verdraagzaamheid en een gezondere leefomgeving.

Toch lijkt Taring Padi een ander soort van betrokkenheid (engagement) te verwachten van het publiek dan het onderzoekscollectief van Jeanne van Heeswijk.

2p 13 Leg dit voor beide kunstenaarscollectieven uit aan de hand van een voorbeeld.

Bekijk afbeelding 6 en 7.

Sinds de middeleeuwen maken kunstwerken deel uit van christelijke kerken.

- 2p **14** Geef een voorbeeld van middeleeuwse kerkelijke kunst en geef vervolgens aan wat de functie van dergelijke kunst was.

Het werk *It's OK...* wijkt echter in sommige opzichten af van traditionele kerkelijke kunst.

- 2p **15** Leg uit in welk opzicht *It's OK...*
- overeenkomt met traditionele kerkelijke kunst, en
 - in welk opzicht *It's OK...* niet overeenkomt met traditionele kerkelijke kunst.
-